

Vem är Jesus för Johannes av Korset?

Av Iain Matthew, karmelit

Frågan om Jesus var Johannes fråga i Toledo¹. Han hade lärt sig om Jesus som barn, läst Bibeln noggrant, fördjupat sig i ämnet vid universitetet. Han hade förkunnat Kristus och visat andra vägen till honom. Men mer än någonting han tidigare erfarit, behövde han nu möta honom, Jesus, som han alltid hade känt men som det nu tycktes att han aldrig hade känt på allvar. Hans fängelsesång uttrycker saken koncist: "Var har du dolt dig, Älskade?"

"Vad betyder Jesus för mig?" Det var det egentliga dramat under Johannes fångenskap, och vi kan vara tacksamma för att han delar sitt svar med oss.

Svaret kommer i en dikt som utgör prologen till alla skrifterna – linsen genom vilken de alla måste ses. Det är *Romanserna* eller *Balladerna* om Inkarnationen, Johannes trosreflektion om julmysteriet.² *Balladerna* är följaktligen hans utsaga om vem Jesus är för honom när han behöver ett svar.

Johannes fängslades tidigt i december. *Balladerna* har en påtaglig adventskaraktär. De kan mycket väl vara de första verser som han skrev där i sin håla. Till skillnad från de andra längre diktverken – *Kärlekslågan*, *Andlig sång*, *Sjärens dunkla natt*, *Källan* – är dessa ingen uppenbar frukt av ett poetiskt geni. De är enkla, rustika. Ballader var en vanlig genre: populära sånger med enkla rim och enkel meter. Vanligen skildrade de en kärlekshistoria – det var den sortens sånger som Johannes äldre bror hamnade i klistret för när han och kompisarna drog runt och sjöng dem på gatorna i Arévalo.

Under femtonhundratalets spanska guldålder var det ingenting nytt att sätta kristna texter till populära melodier. Heliga evangelieförkunnare, som sjukvårdaren Johannes av Gud eller franciskanerna Petrus av Alcántara och Paschal Baylon, var pigga på tekniken. Den bildade biskopen av Granada, Hernando de Talavera, skrev till och med kristna sånger på arabiska för morerna i sin hjord.

Men i synnerhet var det Teresas reform av karmelitorden som gynnade en munter familjeanda. *La Madre* satte samman sin egen julrepertoar, och flera av hennes systrar producerade just "ballader". Teresa hade varit noga med att göra sin nye rekryt, Fray Juan, förtrogen med det lättsamma och musikaliska draget hos sina kommuniteter. Hon skriver om hur hon gav honom en inblick i "det sätt att leva i systrakärlek och hålla rekreation som vi har tillsammans".

¹Där han satt i klosterfångelse hos sina oreformerade medbröder 1577–1578.

²Se volymen *Levande kärlekslåga och mindre skrifter*, s. 171-180.

För Johannes innefattade den teresianska reformen även teresiansk festglädje, och *Balladerna* kom naturligt till honom.³

I en traumatisk situation kan man tänka tillbaka på en sång eller visa som man lärt sig som barn och sjunga den som ett sätt att inte förlora förståndet. Den skulle vara enkel, men säga det som behövde sägas. Detta var fallet med Johannes. Enkla sånger, populära versmått, teresiansk förlustelse: han gjorde bruk av den form som var lättast, för att uttrycka sin tro på det som låg honom närmast, i omständigheter som för honom var de mest alienerande.

Detta är scenen: en ung man, pryglad, utsvulten och kvarlämnad i ett mörkt hål, där själva väggarna anklagade honom för misslyckande, skuld, förkastelse; att ha förtjänat att "Gud för evigt måste avsky [honom], Gud och likaså alla människor".⁴ Vad fann han att säga i den situationen?

Balladerna omfattar nio scener. Även om rimmen inte är så märkvärdiga, är teologin de rymmer häpnadsväckande, i synnerhet som den är så skickligt komprimerad. De första tre scenerna försätter oss i ett storsinnetens universum: Treenigheten. Långt ifrån att vara tam eller tråkig ("Det är Trefaldighetssöndag så det blir en kort predikan"), finner Johannes där en okuvlig dynamik. Han tecknar en Fader och Son som helt enkelt är häpna över varandra, "tokiga", förlorade i varandra.

Det finns något rapsodiskt i Faderns erkännande: "Ingenting mig, Son, behagar / utom att få vara med dig..." De är "den älskade" och "den som älskar", som "bor" i varandra och vilkas delade livskraft är den helige Ande.⁵ Treenigheten framträder här som handling, tilldragelse, där Fadern alltid avlar Sonen och Sonen alltid reinvesterar kärlek i Fadern. Deras kärlek är inte unken eller nivellerad; den eskalerar uppåt och utåt ju intensivare den är: "ty ju mer kärleken är en, / dess mer är den kärlek."⁶

Redan här har vi något att lära. Fattigdom och gåva utgör koordinaterna i Johannes system inte bara för att det är så saker och ting måste ligga till för oss som människor. Det förhåller sig så därför att Gud är sådan. Fader, Son och Ande är var och en totalt fattig, därför att var och en av dem ger sig själv totalt – så att var och en i högsta grad är rik, till följd av den andres givmildhet. "Så är Sonens härlighet / den som finns i Fadern; / och all sin härlighet har Fadern i Sonen."⁷

Hänförelsen och häpnaden i varje persons kärlek till den andra kommer fram i den tredje scenen, där Fadern och Sonen diskuterar skapelseprojektet. "En brud, som skall älska dig..., min Son..."⁸ Fadern skulle vilja dela med sig sin uppskattning av

³ Teresa de Jesús, *Klosterstiftelserna*, 13,5.

⁴ DN II, 7,7.

⁵ *Romanser om evangelietexten "In principio erat Verbum"*, om den Allrabeligaste Treenigheten, II,I.

⁶ *Romanser*, I.

⁷ Ibid.

⁸ *Romanser*, III.

Sonen. Sonen tycker att det är en underbar idé – "Mycket tacksam är jag, Fader..."⁹ – för då kan bruden glädjas åt Faderns skönhet. Fadern vill att bruden skall fröjda sig över Sonen; Sonen vill att bruden gläder sig över Fadern. Det är som om skapelsen utgjorde frukten av ett övermått av osjälviskhet.

Ett bjudande ord – "Varde!"¹⁰ – och världsalltet skapas. Detta inleder den fjärde *Balladen*. Det är här Sonens plan, och poetens förståelse av vem Jesus är, tar form. Planen motsvarar den bågliknande rörelsen hos Ordet i det fjärde evangeliet – "Jag kom från Fadern och trädde in i världen. Jag lämnar världen igen och går till Fadern" (Joh 16:28). Så här har Sonen i tankarna ett kosmiskt svep, i vilket han vill fånga upp sin brud "med stor ömhet i sina armar" och föra henne upp till Fadern.¹¹ Där mänskligheten avses vara bruden, "kroppen" för vilken Kristus är "huvudet", kommer räddningen att innebära offer:

"ty lik dem i allting / skall han sig göra, / han skall komma till dem, / bo ibland dem; / och Gud skall bli människa, / och människan skall bli Gud, / och han skall umgås med dem, / äta, dricka med dem, och han själv skall oavlatligt / hos dem stanna."¹²

Om detta säger vem Jesus är för Johannes, var ligger tonvikten? Utan att forcera någonting: på att vara tillsammans med. Vara tillsammans med, i hela vår alldaglighet: genom att äta, dricka, stanna, tillbringa tid. När en människa är tillsammans med en annan, händer det någonting – någonting potentiellt oerhört. När Sonen är tillsammans med människosläktet, är han inte bara "där". Ett utbyte av livskraft äger rum, med enorma konsekvenser: "Gud skall bli människa, och människan skall bli Gud".

Balladerna fortsätter (i scen fem) med en samling citat från Gamla testamentet som sammanfattar brudens adventslängtan – "O att du slet itu himlen och steg ner..."¹³ Längtan innebär "dödskamp", "tårar", "klagorop"; det är en längtan efter Sonens *compañía*, sällskap.¹⁴ Denna ackumulerade längtan packar ihop sig i den gamle Symeon¹⁵ som väntar i hopp.

Så följer *Ballad* sju. På tröskeln till Inkarnationen utgör ännu ett scenbyte inledningen till en gripande dialog mellan Fadern och Sonen. Det är som om Fadern, nu när stunden är inne, är angelägen att locka sin Son in i det som han vet kommer att bli olidligt smärtsamt. Fadern säger "med öm kärlek...: Du ser, min Son..."¹⁶ Det han har att säga är detta: Du ser, min Son, att din brud har skapats till din avbild, och i den mån hon liknar dig passar hon bra för dig.

⁹ Ibid.

¹⁰ *Romanser*, IV.

¹¹ Ibid.

¹² Ibid.

¹³ Jes 64:1; jfr *Romanser*, V.

¹⁴ *Romanser*, V.

¹⁵ *Romanser*, VI.

¹⁶ *Romanser*, VII.

Men hon är annorlunda i det att hon har kött... Den fullkomliga kärleken har en lag, att den älskande vill bli lik den han älskar...

Sonen tar ett skutt över Faderns taktfullhet med ett obetvingligt "Ja!" Hans Faders vilja är hans ogrumlade förtjusning, och tillfället det skänker honom att för världen uppenbara sin Faders "skönhet", "ljuvlighet" och "allmakt" finner han oemotståndligt.¹⁷

Vi skall återvända till Sonens avslutande ord i *Ballad* sju, men i följande scen blir atmosfären intim när vi besöker en ung galileisk kvinnas hem. Ett underbart utbyte skall äga rum, om bara Maria vill tillåta det... Det vill hon. Hon utlämnar sig till Ordet, och bröllopet mellan Brudgummen, Sonen, och Bruden, människosläktet, äger rum. Man kan dock ana en dissonans i den avslutande scenen (*Ballad* nio). Medan bröllopsfestligheterna pågår runt omkring (änglar, herdar), betraktar Maria sitt gråtande barn. Hon är slagen av häpnad över vad utbytet betyder: medan människan får lära känna glädje, upptäcker Gud tårarna.

Tillbaka till svaret på Faderns lirkande (*Ballad* sju). Sonen säger ett ivrigt "Ja" till sin Faders plan. Hans entusiasm når sin höjdpunkt med orden:

"Jag skall gå och söka min brud, / och ta på mig / hennes mödor och prövningar, / under vilka hon har lidit så mycket. / Och för att hon skall ha liv, / skall jag dö för henne, / och, i det att jag drar henne ur djupet, / åter leda henne hem till dig."¹⁸

Om detta säger vem Jesus är för Johannes, var ligger tonvikten här? Det har skett ytterligare en förskjutning. Tonvikten ligger på att "vara tillsammans med", "sällskap", men ett sällskap som delar smärtan. Sonen vill "vara tillsammans med" inifrån, inifrån hennes mödor och prövningar, under vilka hon har lidit så mycket. För att rädda bruden ur "djupet", vill Sonen först drunkna i djupet tillsammans med henne.

Detta är vem Jesus är för Johannes av Korset när han står inför månader av isolering och bittert avståndstagande, när allt – hans kropp, hans vänner, hans framtid, hans känsla av mening, till och med hans faders Gud – kommer att stå främmande för honom. I tron är det Jesus som Johannes möter vid sin sida, Jesus som gråter hans tårar och känner hans ångest, allt under det att han med en Brudgums kärlek till bruden ger sötma åt det som är oändligt bittert.

När Johannes senare skriver om gåva och utrymme, natt och låga, gör han det utifrån detta.

(Ur Karmel 4/2007 och boken "Gud berör och förvandlar", kap. 17)

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid.